

**ІНСТИТУТ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ
І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ**

**ДОСЛІДЖЕННЯ
СВІТОВОЇ
ПОЛІТИКИ**

збірник наукових праць

Випуск 39

Київ - 2007

12. *Оценка готовности электронного правительства*. Белая книга агентств государственных служб. — TIG/MTW, Inc., 203; щодо більш докладного списку перешкод, також *Bonham, Seifert and Thomson*, 2001.

13. *Воспроизведение облика правительства*. — Gartner Inc., апрель 2004.

В. Довбиш, кандидат філософських наук,
доцент,

Вінницький національний технічний університет,

В.В. Довбиш,

викладач,

Вінницький національний технічний університет,

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІТЧИЗНЯНОГО ОМБУДСМАНА: ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Згідно зі ст. 1 Конституції нашої держави, Україна — суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1]. Проте це лише загальні конституційні засади. Серед них найважливішим є принцип реальності прав і свобод людини і громадянина. Він передбачає, що права і свободи людини і громадянина мають бути не тільки продекларовані у законодавчих актах, а й забезпечені та гарантовані усіма соціальними суб'єктами, насамперед інститутами держави. У межах сучасного українського правового поля важливого значення для реалізації цього принципу має новий державний інститут — інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини вперше було закріплено в Конституції України. Подальший розвиток він знайшов у Законі України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" 1997 р. [2], який регламентує його правовий статус.

Необхідність утворення цього інституту зумовлена багатьма чинниками. По-перше, недостатнім рівнем захисту прав і свобод людини і громадянина традиційними процедурами юридичного

захисту. По-друге, збільшенням можливостей порушень прав і свобод людини і громадянина посадовими особами різних органів в умовах недостатньо визначеного вітчизняного законодавства. По-третє, проголошенням Україною курсу на зближення та приєднання її до розвинених міжнародних стандартів демократії. Він був введений у систему державного механізму в зв'язку з тим, що, отримавши незалежність, Україна взяла курс на зближення з Європейським Союзом (ЄС), у державах-членах якого важливого значення надається захисту прав людини, у тому числі за допомогою парламентських засобів. По-четверте, глибоко демократичним характером цього правозахисного інституту.

Цей інститут поєднує в собі риси інституту держави та інституту громадянського суспільства, погоджує інтереси між ними та пом'якшує суперечності. Діяльність Уповноваженого демократизує суспільство та розвиває правову свідомість його членів.

Оскільки інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини важливий політико-правовий інститут, питання його статусу привертало увагу багатьох юристів та політологів України: Ю. Барабаша, Н. Карпачової, Ф. Кирилюка, В. Ковальського, М. Козюбри, Я. Кондратьєва, В. Копейчикова, О. Кушніренка, К. Закоморної, О. Марцеляка, В. Молдована, А. Тененбаума, А. Хальоти, О. Фрицького, П. Шляхтуна та інших фахівців у галузі дослідження конституційно-правових та політичних відносин. У їх працях визначались особливості цього інституту вітчизняної держави, у тому числі й окремі недоліки його правового статусу. Узагальнений аналіз останніх та виокремлення шляхів їх подолання з урахуванням іноземного історичного політико-правового досвіду — предмет цієї роботи.

У найбільш розвинутих демократичних країнах Заходу інститут парламентського уповноваженого з прав людини займає важливе місце у системі органів, що здійснюють контроль за діяльністю апарату управління і ефективно захищають права і свободи людини і громадянина від незаконних дій адміністрацій.

На наш погляд, цей інститут має давню історію. Так ще народні трибуни у республіканському Римі (V ст. до н.е.) виконували деякі функції сучасних уповноважених з прав людини,

захищаючи інтереси простих людей — плебеїв від свавілля патриціїв. З часом відбулася широка рецепція інституту омбудсману. Уперше його було засновано у Швеції в 1809 р. під назвою омбудсмана (від швед. *ombudsman* — представник інтересів інших осіб). Цьому сприяла лібералізація суспільних відносин на початку XIX ст., обумовлена появою у Швеції конституційних норм. Шведський риксдаг (парламент) прийняв у 1809 р. Документ про правління. Цей конституційний акт було розроблено під впливом принципу поділу влади Ш. Монтеск'є і спрямовано на урівноваження широких повноважень короля з повноваженнями парламенту.

З часом відбулася широка рецепція інституту омбудсмана. З 1919 р. він набув поширення в різних країнах, насамперед у скандинавських. У 1959 р. учасники конференції ООН запропонували ввести цей інститут у правові системи всіх держав світу. Зараз інститут омбудсмана існує у понад 100 різних країнах світу, маючи загальні та специфічно-національні риси. У скандинавських країнах ця посадова особа називається омбудсман, у Франції — посередником (медіатором), у Великобританії — парламентським уповноваженим, у Польщі — уповноваженим з прав громадян. Це пояснюється насамперед різним історичним середовищем, правовою культурою, впливом конституційно-правових систем тощо [3].

Вважаємо необхідним виділити загальні ознаки, притаманні для всіх омбудсманів. Одна з них, наприклад, полягає в тому, що правова основа діяльності останніх зосереджена у ст. 138 "е" Римської угоди від 25 березня 1957 р. Зокрема, нею передбачені такі правові характеристики омбудсмана:

- 1) незалежне становище у системі державних органів;
- 2) призначення його парламентом;
- 3) незмінюваність упродовж усього строку повноважень парламенту, який його призначив;
- 4) відкритість та доступність для усіх громадян, які потребують захисту своїх прав і свобод;
- 5) відсутність формалізованих процедур розгляду скарг і звернень;
- 6) безоплатність надання допомоги;
- 7) зв'язаність не лише правовими нормами, а й уявленнями про справедливість і "здоровий глузд";

8) виступ у парламенті з щорічною доповіддю про результати своїх розслідувань.

Зараз у світі існують дві моделі інституту омбудсмана — шведська та англійська. У Швеції можна виділити декілька спеціалізованих омбудсманів: шеф-омбудсман, омбудсман юстиції, омбудсман, що здійснює нагляд за збройними силами та відносинами з різними цивільними структурами, омбудсман з нагляду за законністю в галузі соціального забезпечення та податків, омбудсман у справах споживачів. Повноваження омбудсмана у Швеції досить широкі. Тут діє також омбудсман у галузі трудових та соціальних відносин (займається питаннями заробітної плати, звільнень працівників, прийому на роботу тощо), омбудсман по забезпеченню рівності статей та антитрестівський омбудсман, який виступає проти обмежувальної торгової практики, щоб заохочувати здорову конкуренцію в економіці.

У Великобританії інститут омбудсмана запроваджено у 1967 р. Законом про парламентського комісара з адміністративних питань (парламентського омбудсмана). Згідно з цим документом, омбудсмана наділено статусом, рівнозначним статусу судді Високого суду. До його компетенції входить розгляд скарг громадян на будь-які дії центральних органів виконавчої влади, якщо вони не можуть бути оскаржені в суді або трибуналі. Перелік цих органів та їх посадових осіб чітко визначений законодавством. До його числа належать: будь-які органи місцевого самоврядування господарського територіально-економічного планування Уельсу, будь-які міські корпорації з територіально-економічного планування, засновані в силу розпорядження, виданого на основі закону про територіальне самоврядування, планування і землі 1980 р., будь-який трест житлового будівництва, заснований в силу закону про житлове будівництво 1988 р. тощо [4].

Скарги подаються не особисто омбудсману, а через одного з членів парламенту, який офіційно звертається до нього з проханням про порушення та проведення розслідування. Розпочати останнє з власної ініціативи омбудсман не може. Таку норму запроваджено, щоб він "не захлинувся" у великому потоці скарг. Останні повинні подаватися в письмовому вигляді й

лише громадянами Великобританії не пізніше 12 місяців з часу порушення їхніх прав. Однак і після закінчення цього строку омбудсман може прийняти скаргу до розгляду, якщо вважатиме за потрібне зробити це. Він сам визначає порядок проведення розслідування. Це може бути й неофіційна бесіда, і відкрите слухання з правом сторін мати їхніх законних представників тощо.

У 1981 р. в Англії, у 1982 р. в Уельсі і в 1984 р. у Шотландії в законодавчі акти про омбудсманів були внесені зміни, згідно з якими громадяни мають право звертатися до омбудсманів без попереднього розгляду скарг місцевим органом влади чи членом місцевої ради, які порушили права громадян. Закон Великобританії про місцеве управління 1988 р. передбачив, що скаржник має право самостійно визначати, направляти чи ні скаргу безпосередньо комісару або членові ради. Як правило, скарга повинна подаватися особою, яка особисто зазнала несправедливості, однак існує виняток. Він полягає в тому, що коли особа, чиї права порушені, померла чи з іншої причини нездатна звернутися до омбудсмана, її інтереси може захищати представник. Громадянину може бути відмовлено у прийнятті скарги, якщо до цього вона не була подана органу, дії якого оскаржуються, чи якщо вона подана без погодження з потерпілим.

У вітчизняній "Юридичній енциклопедії" 1997 р. інститут омбудсмана визначений таким чином: "...спеціальна посадова особа парламенту, яка стежить за законністю дій державних органів і дотриманням прав та свобод громадян". У "Юридичному словнику-довіднику" 1996 р. зазначається, що омбудсман — це парламентський комісар з прав людини.

Основним вітчизняним законодавчим актом, який визначає правовий статус українського омбудсмана є Закон України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" (далі — Закон). Беручи до уваги його загалом позитивне значення, необхідно з точки зору і теорії, і практики окреслити також шляхи вдосконалення його окремих норм.

Поділяємо один з таких шляхів, який визначив А. Тененбаум. Він вважає за нагальне розширити коло суспільних відносин, на яке має впливати Уповноважений Верховної Ради з прав

людини. На його думку, "у ст.2 Закону зазначено, що сферою його застосування є відносини, що виникають при реалізації прав і свобод людини та громадянина лише між громадянином України, незалежно від його місця перебування, іноземцем чи особою без громадянства, які перебувають на території України, та органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими та службовими особами.

Однак на відміну від законодавства скандинавських країн та ФРН, до сфери дії цього Закону не включені Збройні Сили, інші формування України та військова адміністрація. Тобто права солдатів та інших військовослужбовців — громадян України знаходяться за межами впливу зазначеного органу парламентського контролю. Це означає, що грубими порушеннями конституційних прав, військового законодавства та статутних норм мають займатися лише військова прокуратура, а також Комітет солдатських матерів і деякі інші громадські організації, які не мають владних повноважень" [5].

Однак, як свідчить досвід, ні військова прокуратура, ні військове командування неналежно дієздатні в забезпеченні додержання конституційних прав громадян України в армійських погонах. Це призводить до того, що у Збройних Силах нашої держави непоодинокі випадки грубого порушення вимоги статей 27 і 28 Конституції України щодо недопустимості свавільного позбавлення людини життя, жорстокого поводження з нею. Тому важко сперечатись з висновком цього дослідника про необхідність доповнення ст.2 Закону, поширивши сферу його дії на Збройні Сили та інші військові формування України.

Підвищенню загальносуспільної поваги до цього інституту держави сприятиме більш коректне формування вимог до кандидата на цю посаду. Серед таких вимог у ст.5 Закону названо високі моральні якості та досвід правозахисної діяльності. Але даному припису суперечить норма цієї ж статті про те, що якщо судимість за вчинення злочину погашена та знята в установленому законом порядку, правових перешкод для того, щоб обіймати зазначену посаду, не існує. У зв'язку з цим закономірно впливає запитання: "Невже погашена та знята в установленому законом порядку судимість — це прояв "високих моральних якостей", а розмови на тюремних нарах —

"досвід правозахисної діяльності?" Звичайно, як свідчить хоч і незначний історичний досвід, в Україні для виконання обов'язків Уповноваженого, є високопрофесійні та авторитетні фахівці. Однак, вважаємо, що існує об'єктивна необхідність зазначену вище норму Закону вилучити.

Інший шлях підвищення політико-правового статусу українського омбудсмана випливає з положення ст. 15 Закону, згідно з яким актами реагування Уповноваженого є подання, які вносяться ним до органів державної влади, об'єднань громадян, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовим та службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини та громадянина. Однак саме цей припис, який повинен становити переважну, якщо не основну, більшість актів реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на скарги і звернення громадян, потребує уточнення, "міцнішого" законодавчого закріплення, що обумовлено наступними причинами.

По-перше, у ньому не зазначено про обов'язковість розгляду вказаними особами цих актів реагування, що потенційно таїть в собі можливість ігнорування порушення законності, падіння авторитету Уповноваженого. По-друге, нічого не сказано про акти реагування представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, передбачених у ст. 11 Закону (організація діяльності та межі повноважень яких регулюються Положенням про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, яке затверджується Уповноваженим). По-третє, не зазначено про скасування незаконних рішень органів влади і юридичних осіб. По-четверте, не вказано про фактичне поновлення порушених прав громадян, стягнення компенсацій, збитків, у тому числі моральних, а також про притягнення винних до відповідальності. По-п'яте, Законом не передбачена можливість оскарження подання Уповноваженого.

Отже, ця "беззубість" актів реагування Уповноваженого — головна перешкода для відновлення порушених прав громадян. На нашу думку, ст. 15 Закону потребує переробки, інакше Уповноважений перетвориться на того класичного персонажа М. Сервантеса, який боровся з вітряками.

Викликає зауваження також норма ст. 20 Закону про те, що Уповноважений не зобов'язаний давати пояснення по суті справ, які закінчені або перебувають у його провадженні. А як же бути з його щорічними доповідями на засіданнях Верховної Ради України? Мабуть, цю суперечливу норму треба скасувати [6].

Ще на один шлях вдосконалення правового статусу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини вказує О. Марцеляк. Він підкреслює, що сучасне становище дітей в Україні викликає обґрунтоване занепокоєння суспільства і вимагає нових підходів в аналізі й вирішенні цієї проблеми. Соціально-економічні труднощі у першу чергу зачіпають інтереси найбільш слабких членів суспільства — дітей. Невпинно зростає кількість дітей, що вживають алкоголь та наркотики. Не вдається зупинити зростання правопорушень і злочинів, як ті, що вчинені неповнолітніми, так і по відношенню до них. Не менш складна проблема забезпечення достатнього життєвого рівня неповнолітніх. Практика свідчить, що існуюча державна система охорони прав дітей у наш час не справляється зі своїми обов'язками. Функція захисту прав неповнолітніх доручається, як правило, відомчим структурам, обсяги роботи яких достатньо великі і вони неспроможні ефективно захищати права дітей.

З цієї ж причини не можна покладати обов'язок захищати права дітей тільки на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, хоча він і багато робить у цьому напрямі. Повинен бути вагомий спеціалізований інститут із захисту прав дітей. Його формування — це проблема, яка вимагає уваги всіх гілок влади, всього суспільства [7]. Один з варіантів вирішення цієї проблеми бачиться у запровадженні спеціалізованого омбудсмана з прав дітей як інституту, підзвітного Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини. Світовий досвід знає приклади діяльності таких омбудсманів у США, Російській Федерації (на регіональному та місцевому рівнях), Норвегії, Гватемалі, Перу, Канаді, Іспанії та інших країнах.

Наступний крок у вказаному напрямку вбачається в реалізації ст. 12 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", яка визначає, що фінансування діяльності Уповноваженого проводиться за рахунок Держбюджету та щорічно передбачається в ньому окремим рядком. При цьому

розробляє та подає на затвердження Верховної Ради та виконує кошторис своїх витрат сам Уповноважений. Фінансова звітність подається Уповноваженим у порядку, встановленому законодавством. Варта уваги думка О. Кушніренко та Ю. Барабаша, які вважають, що забезпечення фінансової та матеріальної самостійності омбудсмана достатнє лише на перший погляд [8].

Справа в тому, що конкретні дії щодо реалізації соціальної політики, зокрема у сфері заробітної плати, залишаються у виконавчій владі і, перш за все, уряду. Тобто виникає ситуація, при якій важливі соціальні питання омбудсмана знаходяться у компетенції органів, зловживання в діяльності яких й не повинен допускати омбудсман. Так 5 квітня 1999 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову №540 "Про матеріальне забезпечення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини". Це зроблено вже після затвердження Державного бюджету на 1999 р., у якому були визначені показники щодо фінансування діяльності Уповноваженого. У постанові, зокрема, зазначено: затвердити посадовий оклад Уповноваженого... у розмірі 190 грн. і установити надбавку за особливий характер роботи та інтенсивність праці Уповноваженого у розмірі 90 відсотків посадового окладу з урахуванням доплати за ранг (абз. 1 п. 1). Відповідно до ст. 25 Закону від 16 грудня 1993 р. "Про державу службу" Уповноважений — посадова особа, статус якої визначається, зокрема, названим Законом. Але в Законі відсутня гарантія, що найвищий колегіальний орган держави не використовує такі широкі можливості щодо соціального забезпечення діяльності Уповноваженого для "стримування" його (тобто Уповноваженого) при виконанні ним функцій по нагляду за виконавчими органами.

У зв'язку з цим можна запропонувати досвід вирішення аналогічних питань іншими країнами, який був застосований і при створенні інституту євроомбудсмана. Мова йде про урівнення цієї посадової особи за отриманою платнею, пенсією та за матеріально-технічним забезпеченням до судді Суду ЄС [9]. Така і подібні гарантії дають можливість не допускати ситуації будь-якого впливу за допомогою соціальних чинників, оскільки для цього замало одноразової акції, а необхідно буде запровадити широкомасштабні заходи, у тому числі й з питань заробітної плати.

Що стосується бюджетних показників, то і тут не все гаразд. Хоча вказана вище норма Закону й передбачає самостійне бюджетне фінансування діяльності Уповноваженого, але, відповідно до Додатку №2 до Закону від 17 лютого 2004 р. "Про Державний бюджет на 2004 рік", витрати на фінансування діяльності омбудсмана включені до статті під назвою "Управління справами Верховної Ради України". Це означає припинення безпосереднього фінансування апарату Уповноваженого, а робитиметься таке через Управління справами Верховної Ради.

Позитивно сприятиме росту політико-правового статусу Уповноваженого його тісніша взаємодія з правоохоронними органами, зокрема з органами внутрішніх справ, з прокуратурою тощо. Але відсутність чітких форм і методів взаємодії іноді призводить до конфліктних ситуацій, а також зменшує ефективність додержання прав і свобод особи. Так, Уповноважений і його представники вивчали стан додержання конституційних прав і свобод громадян у Львівській області. Однак обласна прокуратура за вказівкою її керівника не надала їм інформацію про стан справ у цій сфері.

Треба мати на увазі, що функціональна діяльність Уповноваженого за своєю юридичною природою повинна доповнювати процедуру захисту прав і свобод людини та громадянина, а не передбачати перегляд компетенції державних органів влади, насамперед правоохоронних, які забезпечують лише захист і поновлення прав і свобод особи. З огляду на це, звернення Уповноваженого до відповідного правоохоронного органу, в тому числі до органу прокуратури, є підставою для виникнення між ними правових відносин, спрямованих на захист конституційних прав і свобод людини та громадянина.

На наш погляд, з цього приводу заслуговує на увагу думка А. Хальоти, відповідно до якої усуненню неврегульованості зазначених відносин, а також підвищенню ефективності діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та органів прокуратури, спрямованої на посилення гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина, сприятиме така структура організаційних форм їх взаємодії.

Для підвищення ефективності співробітництва Генеральна прокуратура й Уповноважений повинні створювати робочі групи

зі співробітників цих відомств. При цьому треба мати на увазі, що Конституцією і законодавством України не передбачено чіткого механізму взаємодії Уповноваженого і Генеральної прокуратури у сфері захисту прав і свобод особи. Щоб перелічені вище форми могли втілитись у правозастосовну практику, між зазначеними органами має бути підписана угода про взаємодію, що сприятиме забезпеченню гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина.

Згідно з п. 5 ст. 13 Закону, Уповноважений має право на ознайомлення з документами, у тому числі й секретними (таємними), та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах. Однак у нормах Закону не зазначено, якого характеру документи він має право одержати.

У зв'язку з цим постає питання: чи може Уповноважений одержати в органах прокуратури документи внутрівідомчої господарської діяльності; документи господарсько-розпорядчого характеру (про виділення коштів на будівництво конкретних споруд тощо); внутрішньовідомчу кореспонденцію (довідки, узагальнення, доповідні записки, листування між підрозділами), що стосуються підвищення ефективності прокурорського нагляду, форм і методів його здійснення; документи персонального характеру (про заохочення прокурорсько-слідчих працівників, їх призначення на посаду, переміщення та звільнення). Щоб дати відповідь на це питання, треба виходити з того, що до компетенції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини належить парламентський контроль за додержанням прав і свобод людини та громадянина і захист прав кожної особи, яка перебуває на території нашої держави. Підставою функціональної діяльності омбудсмана повинні бути звернення громадян, іноземців, осіб без громадянства, народних депутатів і його власна ініціатива. Тому якщо Уповноважений вимагатиме такі документи, керівники органів прокуратури можуть їх, виходячи зі змісту діючих норм Закону, не надати.

У юридичній літературі та засобах масової інформації порушується питання про те, чи має Уповноважений Верховної Ради

України з прав людини право ознайомлюватися з матеріалами кримінальної справи (і одержувати їх копії), що знаходяться у провадженні прокурора або слідчого. При цьому треба мати на увазі, що в нормах кримінально-процесуального законодавства чітко визначено коло осіб, які мають право доступу до таких матеріалів і ознайомлення з ними. Уповноваженому таке право не надане.

Крім того, у ст. 37 Закону України від 2 жовтня 1992 р. "Про інформацію" зазначено, що не підлягають обов'язковому наданню для ознайомлення (маються на увазі громадяни) офіційні документи, які містять інформацію про оперативну і слідчу роботу органів прокуратури, МВС, СБУ, дізнання і суду у тих випадках, коли її розголошення може зашкодити оперативним заходам, розслідуванню чи дізнанню, порушити право людини на справедливий і об'єктивний судовий розгляд її справи, створити загрозу життю або здоров'ю будь-якої особи.

До того ж, відібрання підписки про нерозголошення даних досудового слідства від омбудсмана законодавством не передбачено. Тому, на думку старшого радника юстиції, кандидата юридичних наук В. Клочкова, органи прокуратури не повинні надавати йому матеріали кримінальної справи, по яких ведеться досудове слідство [10]. Крім того, до компетенції Уповноваженого не належить втручання в розслідування злочину. Він не може давати вказівки про порушення і закриття кримінальних справ, обрання запобіжного заходу, проведення виїмки, обшуку, допит осіб, обсяг пред'явленого обвинувачення тощо.

Якщо посадовій особі, яка здійснює парламентський контроль, надати право проведення таких дій, це буде концептуально неправильним, оскільки суперечитиме нормам кримінально-процесуального законодавства, що передбачають самостійність слідчого під час проведення слідства, за винятком тих випадків, коли передбачене одержання згоди від суду чи прокурора. Крім того, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини не повинен розглядати звернення громадян, які не згодні з запобіжним заходом, обраним щодо них органами дізнання і слідства, а також постанови і ухвали суду про взяття особи під варту.

Заслуговує на увагу питання про те, якого характеру інформацію омбудсман може одержувати від органів прокуратури на свій запит. На підставі ст. 22 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" він може звертатися до різних органів державної влади, у тому числі й до органів прокуратури, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, з запитом про забезпечення доступу до матеріалів і документів.

Можна дійти висновку, що Уповноваженому треба надсилати рішення колегії, накази прокурорів, аналізи й узагальнення, довідки, статистичні дані прокурорського реагування за квартал, півроку і рік, здійснюваного для захисту від неправомірних зазіхань на гарантовані Конституцією соціально-економічні, політичні, особисті та майнові права і свободи людина та громадянина. Водночас важливо зазначити, що якщо омбудсман запитує статистичні дані в органах прокуратури, у запиті чи листі він повинен вказати, який розділ і підрозділ (таблицю) форми статистичної звітності, що відповідно до Інструкції по складанню статистичного звіту за формою №11 "Про роботу прокурора" ведуться в органах прокуратури, треба надати.

Разом з тим ми поділяємо думку К. Закоморної, яка вважає за доцільне порушити питання про створення на базі Конституції України 1996 р. зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8.12.2004 р. та Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" єдиного законодавчого акта, який більш вичерпно та глибоко деталізував конституційно-правовий статус інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [11].

Не менш важливого значення в період здійснення в Україні конституційно-правової реформи набуває механізм обрання Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Діюча на теперішній час ст. 6 Закону передбачає необхідність подання за кандидата на цю посаду простої більшості голосів народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Однак нам видається обґрунтованою теза, що за умов формування парламенту України за пропорційним принципом та з урахуванням загальнодержавної ролі вітчизняного омбудсмана варто було б обирати на вказану посаду особу, яка користується

ще більшим авторитетом і повагою народних депутатів, сповідує не лише вузько партійні інтереси, тобто особу, за кандидатуру якої проголосувало б не менше двох третин народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Це стане можливим лише після внесення відповідних змін до означеної вище статті Закону.

Сподіваємось, що вказані та деякі інші шляхи вдосконалення правового регулювання статусу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в майбутньому вітчизняний законодавець зможе виправити належним чином та вчасно.

Література

1. Конституція України. — К., Атака, 2006.
2. Закон України "Про Уповноваженого Верховної ради України з прав людини" від 23 грудня 1997 р.
3. Бойцова В. Институт местного омбудсмана в Великобритании // Правоведение. — 1993. — №3.
4. Комиссары по местному самоуправлению / Национальные омбудсманы. Свод правовых положений. — Варшава: MASTER, 1999. — С. 55.
5. Тененбаум А. Статус Уповноваженого Верховної Ради з прав людини і прогаліни в Законі // Право України. — 1999. — №2. — С. 101.
6. Там само. — С. 102.
7. Марцеляк О. Омбудсман з прав дитини: проблеми формування і розвитку у світі і в Україні. // Право України. — 2003. — №10. — С. 44—46.
8. Кушніренко О. та Барабаш Ю. Інститут євроомбудсмана: питання теорії і позитивної практики // Право України. — 2001. — №6.
9. Stephen Weatherill and Paul Beaumont. EC Law. — England, Middlesex-Penguin Books, 1995. — P. 107.
10. Клочков В. Форми взаємодії Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Право України. — 2002 — №9. — С. 41—45.
11. Закоморна К. Особливості законодавчого регулювання діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини // Право України. — 2000. — №1. — С. 47—50.